

СИЛАБУС ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА

СУЧАСНІ ПИТАННЯ ПСИХОЛОГІЇ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ

Рівень вищої освіти	<u>II (магістерський) рівень вищої освіти / III (освітньо-науковий) рівень</u>
Освітньо-професійна програма	Клінічна психологія / Психологія забезпечення ментального здоров'я / Психологія
Кафедра	Клінічної психології
Кількість кредитів	3 кредити ЄКТС
Форма контролю	Залік
Мова викладання	Українська
Розробники курсу	Наталія Максимова
Контактна інформація	3481160@gmail.com

ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ ПРО ОСВІТНІЙ КОМПОНЕНТ

Метою освітнього компонента є: оволодіти знаннями про сутність, форми прояву, причини та шляхи корекції девіантної поведінки.

Завданнями освітнього компонента є: набуття знань про психологічну сутність девіантної поведінки; про соціально-психологічні та біологічні фактори її виникнення; про структуру та критерії визначення різновиду девіантної поведінки.

Набуття вмінь: застосовувати методи діагностики девіантної поведінки; встановлювати психологічний контакт у процесі спілкування з особами з девіантною поведінкою та проводити їх психологічне обстеження; складати програми корекції девіантної поведінки; проводити профілактичну роботу.

Курс може бути корисний для здобувачів освіти, які планують працювати в галузі практичної психології, в системі освіти, в закладах соціально-психологічної реабілітації і клініках, в пенітенціарних установах та інших правоохоронних органах. Він також може бути корисним та для всіх студентів, які цікавляться соціально-психологічними аспектами попередження та корекції негативних проявів людської поведінки.

ЗМІСТ ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА

Тема 1. Соціальні норми та психологічна сутність девіантної поведінки

Предмет, мета і завдання курсу. Визначення понять: соціальні норми, властивості соціальних норм, різновиди соціальних норм, діалектика феномену «порушення соціальних норм», соціалізація, соціальна дезадаптація, соціальна реабілітація, девіантна поведінка.

Ставлення до проблем девіантної поведінки на різних етапах розвитку людства. Перші дослідження в галузі вивчення девіантної поведінки. Мета та засоби формування соціально адаптованої особистості в різних країнах.

Девіантна поведінка як багатоаспектний феномен.

Складність побудови структури девіантної поведінки. Детермінантний принцип побудови структури девіантної поведінки.

Структурні компоненти девіантної поведінки, їх зв'язок та ієрархія. Різновиди девіантної поведінки. Місце і роль соціально дезадаптованої поведінки в структурі девіантної поведінки. Визначення типу соціальної дезадаптації як умова побудови програм психологічної корекції. Різновиди соціальної

дезадаптації: біологічно зумовлена, педагогічна занедбаність, ситуативна, особистісно зумовлена. Крайні форми проявів девіантної поведінки.

Тема 2. Структура девіантної поведінки; детермінанти та процес формування.

Біологічно зумовлені детермінанти девіантної поведінки. Необхідність з'ясування цих причин та факторів девіантної поведінки особи, як передумова корекційної роботи. Різновиди відхилень у психічній діяльності.

Порушення у розвитку когнітивної сфери. Визначення сутності та наслідків мінімальних мозкових дисфункцій. Порушення мозкової діяльності, їх механізми та вплив на процес соціалізації дитини. Визначення понять: часткові і загальні порушення, первинний і вторинний дефект. Роль первинного та вторинного дефекту у виникненні девіантної поведінки.

Різновиди та вікові особливості невротичних розладів. Сутність цих явищ як різновидів девіантної поведінки. Акцентуації характеру та психопатії. Девіантна поведінка як наслідок акцентуацій характеру та психопатій.

Порушення потягів та кризові стани, їх причини та наслідки, зв'язок з девіантною поведінкою. Початкові прояви психічних захворювань.

Типологія соціально дезадаптованої поведінки. Виникнення та поведінкові прояви соціальної дезадаптації за різними типами: біологічно зумовлена, педагогічна занедбаність, ситуативна, особистісно зумовлена. Кримінальна поведінка як наслідок соціальної дезадаптації. Адиктивна поведінка як варіант поглиблення соціальної дезадаптації.

Роль психологічного захисту у виникненні соціальної дезадаптації. Базові соціальні потреби дитини та внутрішні конфлікти особистості. Неправильне сімейне виховання як фактор виникнення девіантної поведінки.

Новоутворення в структурі особистості дитини, які перешкоджають процесу соціалізації. Процес виникнення негативних особистісних новоутворень. Особливості мотиваційної сфери та самосвідомості, що детермінують відхилення в поведінці. Особистісна схильність до адиктивної поведінки

Тема 3. Методи визначення різновиду девіантної поведінки

Принципи і завдання психологічного обстеження девіантів. Методи діагностики відхилень у розвитку особистісної та пізнавальної сфери.

Методи дослідження уваги, пам'яті, мислення, саморегуляції та мови. Нейропсихологічне обстеження.

Специфіка психологічного обстеження дітей з девіантною поведінкою. Методи інтегральної оцінки особистості дитини в контексті соціальної ситуації її розвитку. Переваги та недоліки проєктивних методів. Експериментальні методи та умови їх застосування в діагностиці девіантної поведінки. Методи дослідження структурних компонентів особистості. Особливості побудови процедури діагностичного обстеження осіб відповідно до їх віку.

Основні складові висновку психологічного обстеження. Обов'язкові показники, що необхідні для складання висновку психологічного обстеження: визначення самооцінки та рівня домагань; особливості функції прогнозу, рефлексії, здатності до цілепокладання та інтеграції свого життєвого досвіду; дослідження мотиваційної та емоційно-вольової сфери.

Тема 4. Соціально-психологічна корекція девіантної поведінки.

Мета й завдання соціального контролю. Різновиди соціального контролю. Соціальне втручання. Підстави та різновиди соціального втручання. Зміна соціальної ситуації розвитку дитини як фактор психологічної корекції. Багатоаспектність проблем зміни соціальної ситуації розвитку дитини.

Принципи й завдання оптимізації соціальної ситуації розвитку дитини, організації правильного виховного середовища. Принципи спілкування з дитиною. Базові соціальні потреби дитини.

Коригування хибних стереотипів поведінки та вад особистісного розвитку: розподіл функцій психолога, соціального працівника, педагога, лікаря. Межі компетенції зазначених фахівців. Особливості роботи з батьками. Інфраструктура психокорекційної та соціальної допомоги з боку державних установ та громадських організацій.

Різновиди соціально-психологічної допомоги. Психологічне консультування, психологічна корекція, психотерапія, психотренінг. Принципи консультативно-коригуючої роботи: принцип добровільності, поінформованості, незасудження й прийняття, зворотного зв'язку, конфіденційності. Завдання та різновиди консультативно-коригуючої роботи. Коригування основних структурних компонентів особистісного розвитку. Формування асертивної поведінки та продуктивних копінг-стратегій поведінки у фруструючих ситуаціях.

Індивідуальна та групова психокорекція. Показання для індивідуальної психокорекційної роботи. Недоліки та переваги індивідуальної психологічної корекції. Мета та зміст групової психокорекції. Теоретичні основи та організаційні форми групової роботи з метою психокорекційних впливів. Різновиди групової роботи. Планування та здійснення тренінгів відповідно до цільових груп.

Критерії успішності консультативно-корекційної роботи. Специфіка складання програми психокорекційної роботи відповідно до прояву соціальної дезадаптації. Різновиди програм психокорекційної роботи.

Програми корекційної роботи з особами із біологічно зумовленою соціальною дезадаптацією. Консультативно-корегуюча допомога особам із ситуативною та особистісно зумовленою соціальною дезадаптацією. Специфіка соціально-психологічної допомоги дітям із соціальною дезадаптацією за типом „педагогічна занедбаність”.

Особливості консультування при дисгармонійному розвитку особистості; з особами, які знаходяться в кризових станах. Специфіка консультативно-корегуючої роботи з неповнолітніми засудженими та з особами, які повернулись з місць позбавлення волі.

ПОЛІТИКА КУРСУ

	Курс реалізується у дистанційному форматі.
	Контроль засвоєння теоретичного матеріалу здійснюється за рахунок виконання практичних завдань. Підсумковий контроль – тестування.
	Під час онлайн-комунікації здобувачі зобов'язані дотримуватися правил академічної етики, коректної професійної поведінки та принципів взаємної поваги. У процесі навчання забороняється плагіат, використання сторонньої допомоги під час тестування та передача власних відповідей іншим здобувачам.

ОЦІНЮВАННЯ

Контроль здійснюється за модульно-рейтинговою системою.

Форми поточного контролю: практичні заняття, самостійна робота.

Форма підсумкового семестрового контролю: залік.

Вид діяльності здобувача	Кількість одиниць	№ теми	Кількість балів за одиницю	Максимальна кількість балів
Практичні завдання	5	1	10	60
		2	10	
			10	

		3	15	
		4	15	
Контактні заняття	3	2, 3, 4	5	15
Підсумковий контроль (залік) -тест	1			25
Максимальна кількість балів за курс: 60+15 + 25 = 100				

Підсумковий контроль – залік (умови допуску до підсумкового контролю 40 б.).

МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Курс буде викладений у формі лекцій (12 год.) та практичних (8 год.) завдань та практичних контактних занять (6 год.), організації самостійної роботи студентів (64 год.).

Під час викладання дисципліни використовуються наступні методи навчання: вербальні (лекція, пояснення, бесіда, дискусія), наочні (ілюстрація, демонстрація, приклад), практичні (аналіз кейсів, виконання практичних завдань, індивідуально-практичних робіт, тестів), а також інтерактивні техніки та методики. Лекції з використанням презентацій та відеоматеріалів. Для актуалізації теоретичних знань будуть проведені семінари-дискусії, диспути, тренінг-заняття з використанням інтерактивних технік; для розвитку клінічного мислення будуть застосовані практичні завдання з аналізу кейсів; для набуття навичок практичної роботи з девіантами – проведення рольових ігор.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА

Підручники:

1. Сафін, О. Д., Байда, С. П. Психологія девіантної поведінки особистості: підручник / О. Д. Сафін, С. П. Байда. – Умань: Уманський державний педагогічний університет ім. Павла Тичини, 2021. – 312 с.
2. Христюк, О. Л. Психологія девіантної поведінки: навчально-методичний підручник / О. Л. Христюк. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2014. – 192 с.
3. Максименко, С. Д., Чепелева, Н. В. Психологія девіантної та делінквентної поведінки: підручник / С. Д. Максименко, Н. В. Чепелева. – Київ: Академвидав, 2017. – 280 с.
4. Ткаченко, Т. В. Профілактика та корекція девіантної поведінки: підручник / Т. В. Ткаченко. – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2020. – 198 с.
5. Шевченко, І. М. Девіантна поведінка у підлітковому віці: підручник / І. М. Шевченко. – Одеса: ОНУ ім. І. І. Мечникова, 2021. – 224 с.

Навчальні посібники:

6. Бондаренко, О. Ф. Психологія девіантної поведінки: навчальний посібник / О. Ф. Бондаренко. – Київ: Центр учбової літератури, 2018. – 256 с.
7. Вольнова Л. М. Профілактика девіантної поведінки підлітків: навч.-метод. посібник К., 2016. – 193 с.
8. Кондратенко, Л. А. Соціально-психологічні основи девіантної поведінки: навчальний посібник / Л. А. Кондратенко. – Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2019. – 312 с.
9. Максимова Н. Ю. Психологія девіантної поведінки: Навч. посібник. – К.: Либідь 2011.–520 с.
10. Максимова Н.Ю. Психологія соціальної роботи з проблемними сім'ями: Навч. посібник. – К. 2017 – 463с.
11. Максимова Н.Ю. Психологічні основи соціальної реабілітації: Навч. посібник. – К. – 2022. -288с.

Методичні роботи:

12. Бондаренко, О. Ф. Методичні рекомендації до вивчення курсу «Психологія девіантної поведінки» / О. Ф. Бондаренко. – Київ: Центр учбової літератури, 2018. – 56 с.
13. Гошовська Д. Т. «Психологія девіантної поведінки»: методичні рекомендації до практичних занять. Луцьк, 2013. – 69 с. .
14. Кондратенко, Л. А. Методичні матеріали для самостійної роботи студентів з дисципліни «Психологія девіантної поведінки» / Л. А. Кондратенко. – Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2019. – 72 с.
15. Ткаченко, Т. В. Методичні вказівки до практичних занять з курсу «Психологія девіантної поведінки» / Т. В. Ткаченко. – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2020. – 64 с.
16. Шевченко, І. М. Методичні рекомендації для організації самостійної роботи студентів з психології девіантної поведінки / І. М. Шевченко. – Одеса: ОНУ ім. І. І. Мечникова, 2021. – 58 с.
17. Христюк, О. Л. Методичні матеріали до курсу «Психологія девіантної поведінки» для студентів спеціальності «Психологія» / О. Л. Христюк. – Львів: ЛДУВС, 2017. – 60 с.

Інформаційні ресурси:

18. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>
19. Електронна бібліотека Національного університету «Києво-Могилянська академія» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.library.ukma.edu.ua>
20. PsycINFO (American Psychological Association) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.apa.org/pubs/databases/psycinfo>
21. Google Scholar – Академічний пошук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://scholar.google.com>
22. ERIC (Education Resources Information Center) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://eric.ed.gov>